

DE DUITSE SHAKESPEARE

Shakespeare on the German Stage. Vol. I : 1586-1914. By Simon Williams. Cambridge University Press, 1991. pp. xiii + 245 + illus. £ 27.50.

Shakespeare op het Duits Toneel is een beschrijving en analyse van de receptie en van de opvoering van Shakespeares stukken tussen de jaren 1586 en 1914. Het zou echter nog tot in de achttiende eeuw duren vooraleer de invloed van Shakespeare duidelijk voelbaar begon te worden in de geschriften van de literaire beweging die als *Sturm und Drang* bekend staat. Van in de vroege jaren zeventig vonden de *Sturm und Drang*-auteurs inspiratie in het essay dat Herder over Shakespeare in zijn werk *Von deutscher Art und Kunst* (1772) publiceerde. De vroege voorvechters van Shakespeare waren Heinrich von Gerstenberg, Jakob Lenz, en natuurlijk de jonge Goethe. Deze jeugdige kunstenaars zagen Shakespeare als een geniaal schrijver wiens stukken bij hen een grenzeloos enthousiasme verwekten. Het feit dat Shakespeare geen rekening hield met de drie eenheden (van plaats, tijd en actie) ging radikaal in tegen het neo-classicisme van de contemporaine Franse dramaturgen dat door een vorige generatie onder Gottsched werd gehuldigd. Het is algemeen bekend dat het essay van Edward Young, getiteld *Conjectures on original Composition* (gepubliceerd in 1759 en in het Duits vertaald in 1760), een sterke invloed uitoefende op de generatie van de *Sturm und Drang*. Zoals Simon Williams aanstipt, waren het Gerstenbergs *Briefe über die Merkwürdigkeiten der Literatur*, uitgegeven tussen 1766 en 1770, die vijf brieven over Shakespeare bevatten die een sterke indruk op de jonge Goethe nalieten.

Na een tussengevoegd hoofdstuk over de Engelse reizende comedianten in Duitsland, wijdt Williams een kapittel aan Shakespeare en het theater rond het midden van de achttiende eeuw en behandelt dan de buitengewone vogue die *Hamlet* te beurt viel van 1776 af. Het hele land werd aangegrepen door een echte Hamlet-koorts, en dit brengt Williams ertoe het acteurtalent van J.F.H. Brockmann en Ludwig Schröder zeer gedetailleerd te analyseren. Het waren Schröders bewerkingen van *Hamlet* en *King Lear* die de standaardversies werden waarin deze stukken nog tot in de negentiende eeuw werden opgevoerd. Williams besluit dit hoofdstuk met erop te wijzen dat alleen *Hamlet* even dikwijls werd opgevoerd als de populaire drama's van Kotzebue en Iffland.

Het vijfde hoofdstuk gaat over Shakespeare en het hoftheater in Weimar, toen Goethe daar theaterintendant was. Goethes opvattingen over Shakespeare

werden bepaald door het feit dat hij meende dat het de opdracht van het theater was drama's op te voeren die een 'zuivere moraal' of het sociale welzijn zouden bevorderen en in dit opzicht bleek Shakespeare niet de gewenste voorbeelden op te leveren. Van de negen produkties die in Weimar van Shakespeares stukken werden gegeven is het die van *Macbeth* in mei 1800 die treffend illustreerde dat voor Shakespeare de handeling bestendig gedragen wordt door het kwade en de chaos, terwijl de *Macbeth* van Weimar de toeschouwers geruststelt dat een sublieme orde en een weldadige wil alles wel zal oplossen. De schets die Goethe van de heksen maakte (en die door Williams wordt gereproduceerd) biedt een illustratie van de Goetheaanse opvatting dat de heksen statueske figuren moeten zijn, omdat ze aldus kunnen bijdragen tot de schepping van een geordend universum. Het eerste stuk dat in Weimar werd opgevoerd was *King John* (nov. 1791). Williams vindt het een vreemde keuze en schrijft dat ze misschien geïnspireerd was door het feit dat Goethe voor de rol van Prince Arthur zijn favoriete actrice Christiane Neumann had uitgekozen. Maar ik zou willen suggereren dat de keuze van Goethe bepaald was door het feit dat het juist in 1791 was dat Jean-François Ducis zijn eigen versie van *King John* voor het voetlicht bracht. *King John* was trouwens het eerste Shakespeare-stuk dat na de Franse Revolutie aan de Parijzenaars werd voorgesteld.

Het zesde hoofdstuk, getiteld 'Shakespeare at the Burgtheater', besteedt vooral aandacht aan Heinrich Anschütz wiens vertolking van de titelrol in *King Lear* gedurende tientallen jaren door het publiek met enthousiasme werd begroet. Een bekende beschrijving van de creatie van Lear door Anschütz komt ook voor in Adalbert Stifters bekende roman *Der nachsommer* (1857). Het volgende hoofdstuk, getiteld 'Shakespeare and the German Actor', behandelt de manier waarop bekende en beroemde acteurs zoals Iffland, Ludwig Devrient, Karl Seydelmann, Bohumil Dawison en Friedrich Mitterwurzer de Shylock-figuur interpreterden. Dawison was de eerste Joodse acteur die de rol van Shylock vertolkte op het Duits toneel. Kapittel acht concentreert zich vooral op de invloed die van de theatergroep van de Hertog van Sachsen-Meiningen op de ontwikkeling van het Duitse en het Europese toneel uitging. De Hertog verwierp het zogenaamde *Fach-system*, waarbij de acteurs zich beperkten tot het uitbeelden van bepaalde karaktertypes en waarop de toneelauteurs dan hun drama's afstemden. De reactie tegen de Meininger, die ernaar streefden de historische realiteit tot in de kleinste details te benaderen, werd ingezet door de intendant van het Münchense hoftheater, Karl von Perfall, die, zoals zijn opvolgers, trachtte een zogenaamd 'waarachtig' Shakespeare-toneel te scheppen waarvan ze hoopten dat het een ideaal opvoeringsmilieu zou bieden.

Shakespeare on the German Stage is een uitstekend gedocumenteerde en exhaustieve studie van de verspreiding, de receptie en de opvoering van de stukken van Shakespeare in Duits-sprekende landen. Het is ook een bronnenstudie in die zin dat regisseurs en scenaristen hier veel van hun voorgangers kunnen leren. De zestien bladzijden tellende bibliografie is gedetailleerd en veelomvattend. Toch zijn twee belangrijke boeken aan de aandacht van Williams ontsnapt. Gustaf Fredén's *Friedrich Menius und das Repertoire der englischen Komödianten* (Stockholm, 1939), is een boek dat misschien aan de bibliografen is ontsnapt aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog. Het boek van Fredén is veruit het beste boek dat werd geschreven over de reizende toneelacteurs. Williams vestigt de aandacht van zijn lezers op de hertogelijke hoven van Moritz van Hessen-Kassel en Heinrich Julius van Braunschweig en hun theater-activiteit, maar het hof van Philip-Julius van Pommeren-Wolgast (1584-1625) was zeker even belangrijk. Toen Philip-Julius nog geen 18 jaar oud was bezocht hij (sept. 1602) het Blackfriars theater in Londen, een bezoek waarover dagboeknotities bestaan. Een tweede boek is ook aan de speurzijn van Williams ontsnapt: *Shakespeare und die deutsche Schweiz bis zum Beginn des 19. Jahrhunderts. Eine Bibliographie raisonnée* (Bern en München, 1971). Over het belang van deze publikatie zie mijn recensie in *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, vol. 49 (1971), 917-918.

Willem SCHRICKX